

Jasone Cenoz
Hezkuntza Zientzietan katedraduna EHU_n
«Hizkuntz ereduak ezarri
zituztenean, nahiko
baikorrak izan ziren»

EAEko hezkuntza sisteman, eleaniztasunari buruzko ikerketen emaitzak eta metodologia aztertu eta *Towards Multilingual Education: Basque Educational Research in International Perspective* lana argitaratu zuen iaz EHUko Hezkuntza Zientzietako katedratiko Jasone Cenozek (Iruñea, 1960). Aurten, Hizkuntzalaritza Aplikatuko Espainiako Elkartearen (AESLA) ikerketa saria jaso du liburuak.

MIEL A. ELUSTONDO

Argazkiak: Zaldi Ero

“Ikasleek hizkuntza asko hitz egiten dituzte, baina toki askotan, funtsean, eskola oso elebakarra da”.

Lekuan-lekuan, eleaniztasunak maila ezberdinak izango ditu, ala? Hezkuntza sistema bat bera izanda ere.

Eleaniztasuna ezin guztiz berdina izan han eta hemen, eredu bat bera erabilia ere, egoera soziolinguistikoak ezberdinak direlako batetik bestera. Jo dezagun, eredu bat non eskolak euskaraz eman eta gai bat ingelesez irakasten den. Baina, eredu edo dena delako hori, guztiz ezberdin gauzatuko da Iruñean, Lizarran edo Azpeitian. Nahitaez. Eredua eta ordu kopuruak berak izan arren. Paperean jartzea da bat, praktikara eramatea, beste bat. Emaitzak ere ezberdinak izango dira. Hor, gizarteak ere eragin handia du. Egoera soziolinguistikoa kontuan hartu behar da beti. Are gehiago, herri berean ere, ikastetxe bat, eta ondokoa, ezberdinak izango dira zenbaiten iritziz. Nondik begiratzen den! Nazioarteko ikuspegian, ez da ezberdintasunik izango Iruñea, Lizarra edo Azpeitia izan. Indiako egoera eleaniztetik datorrenak esango du: “Hiru hizkuntza darabiltzate irakaskuntzan, hizkuntza-distantziak ere antzekoak dituzte, gizarte egoerak ezberdinak dituzte, bai, baina...”. Alegia, oso antzekoak ikusiko ditu gure herrietako egoerak, zenbait aldagai gorabehera.

Liburuan “Continua for Multilingual Education” eredu irakurri dizugu, hots, eredu bat garatua duzu leku ezberdinetako eleaniztasunak konparatzeko asmotan...

Bai. Adibide bat baliatuko dut esan nahi dudana azaltzeko. Eman dezagun, Herbehereetan, Frisia. Han frisia, nederlandera eta ingelesa dituzte. Hizkuntza guztiak germanikoak dira, hau da, hurbilak elkarrekiko, nahiz eta badiren alde batzuk, eta alde horiek garrantzizkoak dira, eta emaitzak era batekoak edo besteak izatea ekartzen dute. Horra, esaterako, testuinguru soziolinguistikoa, non familia, lagunartea, eta gizartea diren jokoan. Beste aldagai bat, garrantzizkoa, hizkuntzak gizarte horretan duen estatusa, hiztun kopurua eta abar. Hezkuntzaz ari garenez, horrek, nahitaez, eragin handia du ikastetxeko lanean. Irakasleek berdin jardunagatik ere, gai-

“Hemen, garai batean, era bateko erabakiak hartu ziren hezkuntza sisteman, baina bestelakoak ere har zitezkeen”.

tasun maila bertsua izanagatik ere, testuliburu berdinak erabili, hizkuntza-distantziak antzekoak izan... emaitzak ezberdin! Alegia, badira horiek ez beste diren eragingarriak, eta testuinguru soziolinguistikoa da garrantzi handieneko bat.

“New Yorken izan nintzen martxoan, ikastetxe elebidunean. Han, astegunaren arabera jarduten zuten hizkuntza batean edo bestean, gela berean, irakasle berarekin”

EAERI, edo Euskal Herriari buruz hitz egitea, zertan du baliagarri atzerriko ikertzaileak, edo gaiaren inguruan interesa duenak?

Hara, Indian, esaterako, hainbat hizkuntzarekin lan egiten dute, zeharo dira ezberdinak hizkuntzak, guztiz ezberdin hitz egiten eta idazten dira. Gurean, euskara da berezitasuna, alegia, nahiz eta hizkuntza gutxitua izan, oso indar handia du hezkuntza sisteman. Badakigu gorabehera handiak direla erabileran, erronka handiak ditugula, eta hau

eta hura. Baina ikas-tresna den aldetik, euskararen presentzia oso handia da eskolaren barruan. Eta testuinguru elebiduneko ez den jendeak nekez ulertzen du ahalegin hori. “Gaztelaniaz baldin badakizue, zertan ari zarete euskararekin?”. Beste gai bat ere bada hor, interesgarriagoa, beharbada. Hemen, garai batean, era bateko erabakiak hartu ziren, baina bestelakoak ere har zitezkeen. Uste dut irakasleek, ikertzaileek eta planifikaziogileek, denok ere derrigorra dugula beste zenbait lekutan gauzak nola egiten diren ezagutzea. Kontua ez da, besterik gabe, hemengoak kanpoan zabaltzea, kanpokoak ere gurerak ekartzea baizik.

Eta nola egiten dira gauzak kanpoan? Hezkuntza sistemari dagokionean bederen.

Adibidez, gurean, hizkuntzak bata bestetik oso aparte lantzen dira. Euskarazko eskolan, euskara, eta besterik ez. Ingeles eskolan, ingelesa, eta besterik ez. Gurean, liburuak dira, bata euskarazkoa, bestea ingelesezkoa, hirugarrena gaztelaniazkoa edo frantsesezkoa. Beste zenbait lekutan, berriz, liburuak ditu ezkerreko orrialdeak hizkuntza batean, eta eskuinekoak bestean. Eduki halako bat lantzen ari direla,

“Irakasleek berdin jardunagatik ere, gaitasun maila bertsua izanagatik ere, testuliburu berdinak erabili, hizkuntza-distantziak antzekoak izan... emaitzak ezberdin!”

hizkuntza batetik bestera jauzika dabilta ikasle-irakasleak. Liburu elebiduna! Ez diot hori hobea edo okerragoa denik, badela baizik, eta bestek lana nola egiten duen ezagutzeari komeni dela. New Yorken izan nintzen martxoan, ikastetxe elebiduneari. Han, astegunaren arabera jarduten zuten hizkuntza batean edo bestean, gela berean, irakasle berarekin. Apal gorrian, hizkuntza bateko liburuak; urdinean, bestekoak. Ingelesa eta gaztelania zituzten langai, jakina. Egunaren arabera, hizkuntza batean hitz egiten zuten, edo bestean. Eta berriz diotsut, ez naiz esaten ari zer den hobea, zer txarrago, baina beste herrialdeetan gauzak nola egiten diren jakin behar dugula, bai. Hizkuntzak egunen arabera zehaztu beharrean, astea ere egin liteke: aste batean hizkuntza batean, bestean bestean. Ingeles irakaskuntzak garbi erakutsi du ikastaro trinkoek emaitza hobeak ematen dituztela bestelako saioek baino... Zein den lortu nahi dugun helburua!

“Garai batean halako erabaki batzuk hartu ziren”, esan duzu. Helburua, betiere, derrigorrezko hezkuntza bukatu orduko EAEko ikasleek bi hizkuntzak jakitea. Helburua ez da aldatu, nola-hala betetzen bada ere, edo betetzen ez bada ere.

“Gure hizkuntza sisteman potentzial handia galdu dela esango nuke. Bi muturren artean ibili gara: ikasleak, edo ikasi du eta EGA agiria ere lortu, edo ez daki ezer”

Helburu hori jarri zenean, hizkuntz ereduak ezarri zituztenean, nahiko baikorrak izan zirela iruditzen zait. Aste hiru-lau orduz kanpoko hizkuntza ikasten jarduteak ez dakar hura benetan ikastea. “Hizkuntza jakitea” ere zer den ikusi behar. Jatorrizko hiztun eta goi-mailako ikasketak dituenaren maila izatea

baldin bada “hizkuntza jakitea”, bada, nekez lortuko dugu. Haraino ez iristeak porrot egin dugula esan nahi baldin badu... Era guztietara, dela ikasi dutenen maila, erdizka ikasi dutenena, ikasi ez dutenena... gure hizkuntza sisteman potentzial handia galdu dela esango nuke. Bi muturren artean ibili gara: ikasleak, edo ikasi du eta EGA agiria ere lortu, edo ez daki ezer. Hor galdu da potentzialtasuna. A erduan, adibidez, euskara astero-astero hainbat orduz, hamaika urtez ikasi, eta, amaieran, emaitza “ezer ez jakitea” dela esango du zenbaitek. Baina, benetan, ez da ezer ez jakitea...

“Ezer ez jakitea”, ez, baina hitz egiteko mailarik ez izatea, bai.

Ordu kopuru hori izanda, interesgarri litzateke besterik asmatzea. Adibidez, eredu horretako euskarazko ordu kopurua ez baldin bada nahikoa legeak agintzen duena betetzeko, zergatik ez gara saiatzen ulermen lantzen, ahozko nahiz idatzizko mezuak –izan litezkeen guztiak–,

ulertzen, nahiz eta produkzioari uko egin, neurri batean? Alegia, Eleaniztasun Hartzaila, *Receptive Multilingualism* delako hori. Orain duguna baino hobeto izango luke euskarak. Denek ulertuko balute, euskaraz dakienak beti erabili ahal izango luke euskara, eta euskaraz hitz egiteko gai ez direnen artean ere bai. Hitz egiten ikasten ez badute, ulertu, behintzat. Horrela, gainera, hiztun hartzaila horien asebetetze maila handiagoa izango litzateke. Ulertzen duenak errazago joko du dakien apurra ere erabiltzera... Aukerak bat baino gehiago dira.

Eleaniztasun hartzaila, beraz, aukerabat.

Eskandinavian, esaterako, askotan nork bere hizkuntzaz hitz egiten du (daniera, suediera...), eta elkar ulertzen dute. Nahiz eta euskararen eta gaztelaniaren arteko distantzia handiagoa izan interesgarria izan daiteke gure kasuan ere. Ikertu eta landu egin behar dela uste dut. Ulermena besterik landu nahi ez badugu, metodologia ere aldatu beharko genuke, noski. Baina euskararentzat, eta hiztunarentzat, mesedegarri litzateke. Ikusiak ditut unibertsitatean bertan zenbait jarrera, euskararen ez aldekoak, hitz egiteko gai ez izateak sortu dituenak.

Aldizkari honetan bertan, kanpoko zenbait aditu izanak ditugu. Joaquim Dolz, Ignasi Vila, Juan Carlos Moreno Cabrera... Gurean egin den lanaren handia azpimarratu ohi dute denek. Dena dela, betikoa beti: "Hizkuntza hitz egiten ez bada, ordea..." Arazo handia dugu erabilera, bai. Erabilera ez da jaitsi, baina igo, oso gutxi igo da. Titulu asko bazterretan, baina hitz gutxi. Jende askok errazago erabiltzen du gaztelania, euskara baino, eta horiek ez dute ahalegina egiteko asmorik. Gazteak berriz, modaren arabera bizi dira,

Masterra abian

Eleaniztasuna eta Hezkuntza-European Master in Multilingualism and Education eratu berria du Donostiako EHUren Filosofia eta Hezkuntza Fakultateak, eta Jasone Cenoz da buru. Nazioartekoa da, Herbehereetako Groningen-go unibertsitatearekin elkarlanean antolatua. Helburua, adituak prestatzea, hemengo egoera eta kanpoko ere ezagutzeko formazio eskaintzea, oinarri teorikoak erakustea: "Batetik, adituak prestatu nahi ditugu, ikastaroak, hitzaldiak, ebaluaketak... egiteko gai izango direnak; bestetik, ikertzaileak

sortzen lagundu nahi dugu. Nazioartean, European, erreferente izan nahi dugu arlo honetan". Bi urteko iraupena izango du, nazioartekoari dagokionez, eta zenbait protokolo sinatuak dituzte HABEekin, ISEI-IVElrekin, Herbehereetako Fryske Akademiarekin, besteak beste. Hezkuntza fakultatean osatua dute eleaniztasunaren eta hezkuntzaren inguruko ikerketa-taldea: Donostia Research Group on Education and Multilingualism (DREAM). Informazio osoa, www.multilingualeducation.eu helbidean.

noiz euskaraz, noiz gaztelaniaz. Hala ere, gazteen kasua ezberdina da, adinari loturik egon daiteke-eta haien jarrera.

"Eskandinavian, askotan nork bere hizkuntzaz hitz egiten du eta elkar ulertzen dute. Nahiz eta euskararen eta gaztelaniaren arteko distantzia handiagoa izan interesgarria izan daiteke gure kasuan ere. Ikertu egin behar litzateke"

Eleaniztasuna hezkuntzan, eta hezkuntza eleanizta... Zertan dira gelan pil-pilean dauden hizkuntzak, etorkinek ekarriak, alegia, irakaskuntza hizkuntza ez diren horiek?

Gai konplexua da. Ikasleek hizkuntza asko hitz egiten dituzte, baina toki askotan, funtsean, eskola oso elebakarra da. Londresen, esaterako, hizkuntza mordo

daude. Eskolan, periferiakoetan, hogei hizkuntza hitz egiten dituzte gela bereko ikasleek, baina etxean erabiltzen dituzte, eskolan hizkuntza bakarra dutelako: ingelesa. Hemen, hiru edo lau hizkuntza ditugu, besteak etorkinen etxean gordeta daude, salbuespenak salbu, eta portugesa da adibide. Kultur arteko programak egiten direnean, esaterako, arazoa azaleratzen da, horren kontzientzia hartzen du jendeak, sentiberatasuna lantzen da, baina ez da hizkuntza lantzerantz jotzen. Errumaniarrak daudela, hitz batzuk erakutsiko dira, zenbait ohituraren berri emango... baina hizkuntza hori curriculumean sartu gabe.

Sentiberatasuna.

Zenbait lekutan lan bikaina egiten ari dira horretan. Derrigorrez landu behar da sentiberatasuna. Hizkuntza horiek hitz egiten dituzten ikasleek beren hizkuntzak eskolan baloratuak direla ikusi behar dute. Oso garrantzizkoa da. ■

Babeslea: HABE